

Geneza i realizacja idei nowej międzynarodowej architektury finansowej*

Bogusław Pietrzak

Szkoła Główna Handlowa w Warszawie

Występujące w literaturze twierdzenia o utrwalaniu się tendencji związanej z globalizacją międzynarodowych stosunków ekonomicznych odnoszą się przede wszystkim do procesów finansowych. W tej bowiem sferze elastyczność kapitału, jego mobilność, a także możliwości dostosowania się do różnego typu sytuacji i warunków działania są wyjątkowo duże. Trzeba jednak już w tym miejscu stwierdzić, iż te cechy kapitału finansowego, stanowiące o szczególnych możliwościach jego pomnażania, mogą, ze względu na dużą wrażliwość na zmieniające się warunki funkcjonowania w poszczególnych krajach czy regionach świata, stawać się przyczyną wielu negatywnych konsekwencji zarówno dla instytucji czy krajów go eksportujących, jak i importujących.

Ostatnich kilka lat potwierdziło niestety te spostrzeżenia. Obok niewątpliwych sukcesów, w gospodarce światowej obserwujemy szereg sytuacji kryzysowych, które są szczególnie niebezpieczne w sferze finansów — przyjmują najczęściej postać kryzysów walutowych, ale ich reperkusje zaczęły ujawniać się również w innych ogniwach systemu finansowego (kryzys finansowy) czy też całego systemu gospodarczego i poszczególnych członów polityki ekonomicznej (kryzys ekonomiczny). Wprawdzie przynajmniej dotychczas te krajowe czy też regionalne sytuacje kryzysowe nie przerodziły się w kryzys ogólnosiwiatowy, ale obawy przed takim możliwym scenariuszem wyzwołyły szczególną reakcję ze strony rządów poszczególnych państw czy też organizacji i instytucji międzynarodowych w postaci formułowania różnego typu propozycji, które — z jednej strony — ograniczałyby skutki owych zaistniałych już sytuacji kryzysowych, a z drugiej strony — zapobiegałyby tworzeniu sprzyjających warunków kryzysogennych. Są to reakcje na kryzysy, ich konsekwencje i groźbę zdeformowania, a nawet zniszczenia struktur i mechanizmów tworzonego przez długi okres i wielkim wysiłkiem międzynarodowego systemu finansowego. Jednymi z propozycji są koncepcje, które określa się jako próbę reformowania światowego systemu finansowego albo ideę tworzenia nowej międzynarodowej architektury finansowej. Analiza problemów z tym związanych oraz poszukiwanie odpowiedzi na pytanie, czy jest to trwała tendencja, czy też tylko doraźne, okresowe działanie, będą przedmiotem prezentowanego artykułu.

* Artykuł powstał na podstawie referatu prezentowanego na ogólnopolskiej konferencji katedr finansowych (Akademia Ekonomiczna w Poznaniu, 14–16 września 2000 r.).

*

Globalizacja współczesnych rynków finansowych, rozumiana jako szybko postępujący proces zespolenia w mniejszym czy większym stopniu odrębnie funkcjonujących poszczególnych segmentów krajowych rynków w jeden rynek światowy, jest związana ze wzrostem międzynarodowych obrotów towarami i usługami, postępowaniem w sferze obsługi operacji finansowych, ale nade wszystko z liberalizacją obrotów kapitałowych¹.

Bardziej swobodnie dokonywane przepływy kapitałowe realizowane dzięki owej liberalizacji tworzą niewątpliwie przesłanki do uzyskania wielu pozytywnych efektów makro- i mikroekonomicznych.

Do nich należy zaliczyć bodźcowe oddziaływanie na przyśpieszenie wzrostu ekonomicznego, na rozwój rynków finansowych z ich instytucjami i instrumentami, co w konsekwencji wyzwała również pozytywne konsekwencje w sferze konkurencji na tych rynkach. Liberalizacja oddziałuje również na sferę działania podmiotów finansowych oraz przedsiębiorstw, pobudzając ich innowacyjność związaną z zakresem i jakością świadczonych usług i wprowadzanych na rynek produktów.

Swoboda w przepływie kapitałów rodzi jednak szereg niebezpieczeństw, będących rezultatem konfrontacji efektów krajowej polityki makroekonomicznej z wymogami i kryteriami międzynarodowymi.

Do negatywnych konsekwencji należą niekorzystne ruchy kapitału, zwłaszcza tzw. spekulacyjny, czy też niewłaściwe zachowania krajowych firm i instytucji finansowych, nieuwzględniających w swoich decyzjach, związanych np. z kredytami zagranicznymi czy innymi operacjami finansowymi, ryzyka walutowego.

Oczywiście skala tych niebezpieczeństw i szansa na ich realne ujawnienie się są tym większe, im słabszy jest krajowy sektor finansowy, mniej rozbudowane jego struktury, niekorzystnie kształtują się podstawy makroekonomiczne takie jak: niska stopa wzrostu ekonomicznego, wysoka inflacja, mało stabilna polityka gospodarcza, brak zgodności między poszczególnymi elementami polityki gospodarczej, zwłaszcza między polityką monetarną i fiskalną, brak dostatecznej dbałości o równowagę w sferze budżetu państwa i w sferze bilansu płatniczego.

To zwłaszcza wyniki analiz dotyczących przebiegu kryzysów walutowych, które dotknęły już wiele krajów, wywołują pytania na temat konsekwencji liberalizacji obrotów kapitałowych i związanej z nią swobody przepływu środków finansowych.

Uwzględniając więc istotę owych kryzysów, w literaturze teoretycznej oraz w rozważaniach praktyków podnosi się bardzo często, z jednej strony — pozytywny wpływ owej liberalizacji na możliwości pozyskiwania wykorzystywanego na cele rozwojowe kapitału z innych krajów i z międzynarodowych rynków finansowych, na sprawniejszy przebieg procesów integracyjnych (w tym również o charakterze finansowym) we współczesnym świecie, na rozwój, unowocześnianie i wzbogacanie międzynarodowych rynków finansowych, ale — z drugiej strony — potencjalne o wyraźnie negatywnym charakterze konsekwencje, które mogą się

¹ Por. M. Dąbrowski, *Czy należy się bać globalizacji rynków finansowych*, „Zeszyty PBR — CASE”, nr 35, Warszawa 1998.

przekształcić w realne zagrożenia w postaci uruchomienia różnego rodzaju czynników wywołujących kryzysy walutowe².

Posługujemy się tu określeniem „kryzysy walutowe”, a jednocześnie w wielu miejscach odnosimy rozważania do spraw o szerszym wymiarze — finansowych oraz makro- i mikroekonomicznych. Mimo iż w dalszej części analizy koncentrować się będziemy na istocie, poczynaniach i konsekwencjach kryzysów walutowych oraz na sprawach związanych z uruchomieniem szeregu działań antykryzysowych — godzi się poczynić krótką wzmiankę na temat wzajemnych relacji między kryzysem walutowym, finansowym i ekonomicznym.

Bardzo trafnie ujął to C. Józefiak, pisząc: *Kryzys walutowy polega na gwałtownym odpływie kapitału zagranicznego, powodującym silną deprecjację, a w końcu zmuszającym bank centralny do dewaluacji krajowego pieniądza. Kryzys walutowy jest jedną z możliwych przyczyn kryzysu finansowego, czyli narastania zjawiska niewypłacalności banków i przedsiębiorstw w skali wyraźnie przekraczającej jego przeciętny kilkuletni poziom.*

Kryzys finansowy pozostaje w dwustronnym związku z kryzysem ekonomicznym, utożsamianym zwykle z obniżeniem ogólnego poziomu aktywności realnej sfery gospodarki (spadek produkcji i zatrudnienia) [Józefiak, 1999, s. 28].

Ukazanie wyżej zasygnalizowanych relacji między trzema rodzajami kryzysów ułatwi nam wyjaśnienie przyczyn podjęcia szeregu radykalnych działań zaliczanych do idei nowej międzynarodowej architektury finansowej, wykraczających poza obszar spraw walutowych i obejmujących rozwiązywanie na arenie międzynarodowej szeroko rozumianych zagadnień finansowych i społeczno-ekonomicznych.

Wprawdzie bowiem kryzys walutowy i finansowy może mieć miejsce również wówczas, jeśli polityka ekonomiczna nie jest oceniana negatywnie, ale niewątpliwie *prawdopodobieństwo, że jakiś losowy czynnik rzeczywiście zapoczątkowuje kryzys, zależy od kumulacji w przeszłości pewnych niekorzystnych procesów w gospodarce, które są w dużej mierze odbiciem realizowanej polityki* [Wojtyna, 1999, s. 97].

Również A. Sławiński i M. Dusza wskazują na uwarunkowania makroekonomiczne (związane z realizowaną polityką gospodarczą) kryzysowych tendencji, pisząc, iż *obecne kryzysy walutowe [te sprzed 3–4 — lat B. P.] nie były nieuniknione. Ich główną przyczyną także był brak dostatecznego podporządkowania polityki makroekonomicznej wymogowi zachowania długookresowej równowagi bilansu płatniczego* [Sławiński, Dusza, 1998, s. 4]. Trzeba przy tym wyraźnie tu podkreślić, iż wprawdzie kryzysy te nie wywołały długotrwałej recesji, ale tylko, jak się wydaje, dlatego że — po pierwsze — władze podjęły się realizacji radykalnych reform, których wcześniej nie podejmowały bądź dlatego że nie miały dostatecznej woli i siły, bądź ze względu na określonego typu układy polityczno-gospodarcze, a po drugie — ze względu na to, że w wielu przypadkach pozostałe u inwestorów zagranicznych zaufanie spowodowało ponowne ich zainteresowanie obszarem kraju zagrożonego kryzysem, co zresztą niewątpliwie ułatwiło powrót do stabilizacji gospodarczej i ograniczyło negatywne konsekwencje sytuacji kryzysowej.

Dążąc do określenia istoty przedsięwzięć składających się na próby reformy światowego systemu finansowego i odpowiedzi na pytanie zawarte w części wstępnej artykułu, należy obecnie określić przyczyny owych sytuacji kryzysowych

² Por. M. Gruszczyński, *ABC kryzysu walutowego*, „Bank i Kredyt”, 1999 nr 5.

(głównie kryzysów walutowych), które wywołały wspomniane wcześniej i charakteryzowane w dalszej części opracowania różnego typu reakcje obronne bądź też ofensywne wobec coraz bardziej złożonej sytuacji w sferze finansów międzynarodowych.

Nie wnikając w szczegóły dotyczące specyfiki konkretnych kryzysów, należy, w ślad za wieloma autorami, stwierdzić, iż kryzysy te trudno wyjaśnić jedynie poprzez analizę założeń „kanonicznych modeli” czy też poprzez odwołanie się do modeli „drugiej generacji”³.

Dla przypomnienia warto tu przytoczyć bardzo zwięzłą, ale oddającą istotę owych modeli, charakterystykę przedstawioną przez K. Rybińskiego, który opisując różne grupy modeli prezentujących mechanizm kryzysu walutowego wskazuje, iż *pierwsza grupa nazwana „kanoniczne modele kryzysu” wyjaśnia (...) kryzysy walutowe jako wynik podstawowej sprzeczności pomiędzy polityką krajową polegającą na uporczywym finansowaniu deficytu fiskalnego oraz próbami utrzymania reżimu kursu stałego.*

(...) Druga grupa modeli, nazwana „modelami drugiej generacji” zakłada, że zarówno rząd, jak i bank centralny prowadzą miękką politykę i mogą podjąć decyzję o jej zaostrzeniu w przypadku zagrożenia kryzysem (...) spodziewana przyszła dewaluacja może zaowocować atakiem spekulacyjnym. Atak taki z kolei uczyni obronę kotwicy walutowej zbyt kosztowną (...) i w efekcie reżim stałego kursu walutowego zostanie zaniechany [Rybiński, 1998, s. 7]. Cytowany autor wymienia również trzecią grupę modeli, które wyjaśniają mechanizm kryzysu walutowego w kategoriach samospełniających się oczekiwań — owczego pędu i raczej fenomenu psychologicznego niż podstaw ekonomicznych [tamże].

Nie jest to w literaturze przypadek odosobniony. Wielu autorów, wskazując na trudności wyjaśnienia kryzysów dwoma pierwszymi modelami, sięga bowiem słusznie po innego typu argumenty, podkreślając odmienną rolę modeli i kształtowania się rzeczywistości — w tym również w odniesieniu do charakteru rynków finansowych oraz dostępności i istoty informacji, na podstawie których podejmuje się decyzje inwestycyjno-finansowe. Podjęto więc próby określenia i dowartościowania roli nowych zjawisk i procesów, których znaczenie mogło stworzyć większe możliwości wyjaśnienia istoty, przyczyn i mechanizmu powstawania oraz rozpowszechniania się kryzysów walutowych.

Do tych nowych czynników zalicza się stopień optymizmu czy też pesymizmu inwestorów i związany z tym instynkt stadny, tzw. zakażenie kryzysowe, manipulacje spekulantów, różnego typu układy i gry między władzami i inwestorami, charakter dotychczasowej działalności międzynarodowych instytucji finansowych, wzrastający stopień ryzyka i niepewności w działalności firm i instytucji przy jednoczesnym niezwykle poważnie oddziałującym na działalność podmiotów uczestniczących w międzynarodowych obrotach kapitałowych postępie informatycznym i innowacyjnym w sferze usługowej i produktowej.

Tak więc wyjaśnienie przyczyn i mechanizmu kryzysów stało się przedsięwzięciem niezwykle złożonym, wymagającym uwzględnienia w tym procesie badawczym zestawu czynników pierwotnych i wtórnych, tradycyjnych i związanych z no-

³ Por. m.in. M. Gruszczyński, *op. cit.*

wymi cechami współczesnych finansów, ekonomicznych oraz psychologicznych czy nawet politycznych⁴.

Obserwacje wydarzeń związanych z kryzysami walutowymi wskazują, że w wielu przypadkach odczuwano przed atakiem spekulacyjnym na walutę kraju atmosferę nadchodzących niekorzystnych zdarzeń.

Te oceny wynikały z obaw co do możliwości zapewnienia równowagi bilansu płatniczego. Chodziło głównie o niebezpieczne rozmiary deficytu obrotów bieżących, związanego w dużym stopniu z nadmiernym zadłużeniem przedsiębiorstw krajowych w bankach zagranicznych, co jest m.in. efektem nadmiernego optymizmu firm w związku z dotychczasowymi sukcesami gospodarczymi.

Ów pęd do skorzystania z tanich kredytów zagranicznych przy braku nieraz elementarnych zabezpieczeń przed ryzykiem kursu walutowego wywołuje cały zestaw przyczyn dalszych konsekwencji prowadzących do sytuacji kryzysowych.

Czynnikami skłaniającymi do nadmiernego zadłużenia i niezabezpieczania się przed ryzykiem są:

- niedocenywanie ryzyka kursowego,
- mała dostępność instrumentów zabezpieczających przed ryzykiem,
- relatywnie wysokie koszty zabezpieczenia⁵.

W sytuacji powiększającego się deficytu bilansu obrotów bieżących źródłem jego sfinansowania staje się kapitał zagraniczny. Jeżeli jego napływ jest większy od wspomnianego deficytu, rosną rezerwy i władze monetarne muszą go sterylizować. Jest to wprawdzie kosztowne, ale nie wywołuje negatywnych skutków w sferze wzrostu ekonomicznego i decyzji dotyczących zwłaszcza stóp procentowych oraz deprecjacji waluty. Natomiast w sytuacji, kiedy ujemne saldo bilansu obrotów bieżących nie może być sfinansowane odpowiednim napływem kapitału zagranicznego, koniecznością staje się podniesienie stopy procentowej oraz deprecjacja waluty, co w sposób bezpośredni bądź pośredni oddziałuje na warunki dotychczas pomyślnego wzrostu. Deprecjacja ta przyjmuje już jednak charakter żywiołowy, a skala tej żywiołowości zależy w dużym stopniu od wielkości rezerw walutowych w dyspozycji banku centralnego.

Rozpoczyna się proces kumulacji zdarzeń związany ze wzrostem stopy procentowej, deprecjacją waluty, nasileniem się inflacji i pogarszaniem warunków wzrostu ekonomicznego, co prowadzi do niekorzystnych warunków działania w sferze realnej.

W takiej sytuacji szczególnego znaczenia nabiera problem wysokiego stopnia zgodności rządu i władz monetarnych w przeciwdziałaniu pogarszającej się sytuacji podmiotów finansowych (banków i innych instytucji finansowych) i niefinansowych (przedsiębiorstw i gospodarstw domowych). Pogarszająca się sytuacja wpływa niekorzystnie na wiarygodność państw dotkniętych kryzysem na międzynarodowych rynkach finansowych. Wywołuje to obniżenie pozycji tych krajów na listach ratingowych, a w rezultacie oddziałuje negatywnie na decyzje inwestorów zagranicznych i wielkości napływającego lub odpływającego kapitału.

⁴ Niezwykle rzetelną, przejrzystą i kompleksową analizę tych zagadnień zaprezentowali A. Sławiński i M. Dusza w cytowanym już wcześniej artykule. Z efektów badań autorów skorzystałem w dalszej części artykułu.

⁵ Por. A. Sławiński, M. Dusza, *op. cit.*

Oczywiście mechanizm ten jest uzupełniany działaniem wielu innych czynników opisanych szczegółowo w literaturze i już wspomnianych wcześniej w prezentowanym artykule.

Tak więc niezależnie od generalnych wniosków dotyczących zabezpieczenia się przed kryzysami i wskazujących na pozytywną rolę takich instrumentów i działań jak: elastyczny system kursowy, dbałość o zachowanie dostatecznych rezerw walutowych, pozwalających na skuteczne interweniowanie w obrocie waluty krajowej, uwzględnienie w polityce gospodarczej wymogów długookresowej strategii bilansu płatniczego i ograniczania deficytu budżetowego czy też uzyskania nadwyżki budżetowej, rygorystyczne stanowienie i przestrzeganie norm regulujących działalność instytucji finansowych, odchodzenie od takich politycznych metod sprawowania władzy, w których wyniku na skutek jej niedemokratycznych form brak podstaw do weryfikacji określonego typu polityki gospodarczej, uwzględniając coraz bardziej złożony zestaw czynników kryzysogennych, podjęto próby zastosowania nowych koncepcji ograniczających możliwości wystąpienia kryzysów walutowych oraz przeciwdziałających ewentualnemu przerodzeniu się ich w kryzysy finansowe czy ekonomiczne.

Jedną z metod nowego typu podejścia do tych zagadnień stały się przedsięwzięcia, składające się na ideę określoną mianem koncepcji nowej międzynarodowej architektury finansowej uzupełnionej szeregiem inicjatyw nakierowanych na pomoc najuboższym krajom świata.

Próbowano również, dla zwiększenia wiarygodności przewidywań dotyczących kształtowania się czynników uznawanych za sprawcze i wspomagające w wywołaniu tendencji kryzysowych oraz przewidywań charakteru tych kryzysów, stosować systemy monitorowania zmian w gospodarce z wykorzystaniem różnego typu indeksów, będących swoistego rodzaju układami wskaźników wczesnego ostrzeżenia. Słusznie jednak zauważył M. Gruszczyński, pisząc, iż wszelkiego rodzaju *próby przewidzenia kryzysów za pomocą tego typu indeksów na razie nie przynoszą (niestety) efektów, podobnie jak próby wyjaśnienia natury kryzysów za pomocą modeli pierwszej (kanonicznych) i drugiej generacji* [Gruszczyński, 1999, s. 13].

Warto przy tej okazji poinformować również, iż zaczęto analizować różnego typu scenariusze rozwoju wydarzeń (np. scenariusz ograniczonego kryzysu i scenariusze katastroficzne), będących następstwem kryzysów w innych regionach świata⁶.

Tak więc w sytuacji braku zadowalających efektów w postaci możliwości uzyskania gwarancji zabezpieczenia się przed kryzysami, które mogłyby nabrać charakteru ogólnoświatowego krachu finansowego czy ekonomicznego, rozpoczęto realizację idei tworzenia nowej międzynarodowej architektury finansowej.

Propozycje z tego zakresu zaczęły systematycznie, w drugiej połowie lat dziewięćdziesiątych, zgłaszać zarówno międzynarodowe organizacje finansowe, jak i rządy poszczególnych państw, a nawet instytucje pozarządowe czy też środki masowego przekazu.

Poszczególne elementy nowej międzynarodowej architektury finansowej są coraz częściej i w pełniejszym zakresie przedstawiane w literaturze. W związku

⁶ Por. M. Krzak, *Konsekwencje kryzysu w Azji Wschodniej dla Polski*, „Zeszyty PBR — CASE”, nr 36, Warszawa 1998.

z tym ograniczymy się tu do prezentacji jej ogólnego zarysu i wskazania na główne elementy tego systemu, mającego zapobiegać powstawaniu kryzysów i ograniczać ewentualne skutki niekorzystnych sytuacji w sferze międzynarodowych stosunków finansowych. W ślad za H. Bilskim (z efektów jego badań skorzystałem, wskazując na konkretne inicjatywy z omawianego zakresu), należy wyróżnić najistotniejsze ogniwa tych zamierzeń. Są to:

- *promowanie przejrzystości i odpowiedzialności oraz rozwój, rozpowszechnianie i monitoring wprowadzania w życie akceptowanych powszechnie standardów międzynarodowych i kodeksów dalszych praktyk,*
- *wzmacnianie systemów finansowych w tym poprzez lepszy nadzór nad rynkami finansowymi i stosowanie odpowiednich mechanizmów zarządzania w zakresie złego funkcjonowania banków,*
- *przywiązywanie większej wagi do kwestii odpowiedniej liberalizacji rynków kapitałowych,*
- *zwiększenie udziału sektora prywatnego w działaniach na rzecz zapobiegania i rozwiązywania kryzysów finansowych,*
- *zapewnienie odpowiednich reżimów kursów walutowych,*
- *zapewnienie dostatecznego poziomu źródeł finansowych MFW [Bilski, 1999, s. 2–3].*

Zestaw przedstawionych wyżej obszarów zainteresowania twórców nowych koncepcji wskazuje wyraźnie na te zagadnienia, których pozytywne rozwiązanie nie jest możliwe za pomocą tradycyjnych metod działania i wymaga podjęcia przedsięwzięć skoordynowanych w skali międzynarodowej.

Ich waga utwierdza nas w przekonaniu, iż zagadnienia te nie będą mogły być rozwiązane w krótkim czasie i małym kosztem, a wymagają — oprócz woli politycznej — ogromnego wysiłku merytorycznego, organizacyjnego, legislacyjnego oraz poważnych środków finansowych, pozwalających na to, aby szereg sugestii i postulatów nabrało cech realności.

Zwróćmy bowiem uwagę na problemy towarzyszące wskazanym elementom omawianej koncepcji.

Doceniając rolę zasady przejrzystości jako czynnika zmniejszenia niepewności w podejmowaniu i realizacji decyzji, w tym również inwestycyjno-finansowych, podnoszenia wiedzy społeczeństwa, jego zaufania i udziału w realizacji preferowanych kierunków polityki ekonomicznej, zachęca się poszczególne kraje do jej urzeczywistnienia w postaci szerokiej publikacji informacji dotyczących tej polityki. Sam MFW podjął wiele przedsięwzięć zwiększających zakres przejrzystości w swoim działaniu. Przykłady tych działań dotyczą wczesnego dostarczania różnym podmiotom informacji nt. płynności finansowej Funduszu, zewnętrznych ocen działalności Funduszu, doświadczeń związanych z realizacją popieranych przez Fundusz programów oraz projektów pilotażowych itp.

Bardzo dużą wagę przywiązuje się do reguł, standardów i kodeksów dobrych praktyk jako swoistego rodzaju norm i wzorców godnych nie tylko naśladowania, ale przestrzegania i zgodnego z nimi postępowania.

Na uwagę w tym bardzo bogatym kompleksie propozycji zasługują działania na rzecz wprowadzenia w życie Kodeksu Dobrych Praktyk w zakresie przejrzystości skarbowej, rozwijania Kodeksu Dobrych Praktyk w polityce monetarnej i finansowej, wzmocnienia Specjalnego Systemu Standardów Udostępnienia Danych Sta-

tystycznych, tworzenia warunków umożliwiających realizację w zakresie nadzoru bankowego zasad Bazylejskiego Komitetu Nadzoru Bankowego, czy też rozwijania standardów dotyczących regulacji rynku papierów wartościowych, rynku ubezpieczeń, księgowości, upadłości podmiotów gospodarczych, systemów płatniczych, poszczególnych elementów polityki społecznej.

Nie pomija się oczywiście (mimo dotychczasowych skromnych rezultatów) spraw związanych z poprawą skuteczności systemów wczesnego ostrzegania, zwracając szczególną uwagę na poprawę ich metodologii, dostępności i jakości informacji oraz wszelkiego typu instrumentów działania.

W sferze propozycji dotyczących wzmocnienia systemów finansowych znajdują się zarówno te, które dotyczą rozszerzenia i wzbogacenia współpracy między finansowymi organizacjami międzynarodowymi takimi jak: MFW, BŚ i Bazylejski Komitet Nadzoru Bankowego (powołanie Komitetu Łącznikowego ds. Współpracy w Sektorze Finansowym, ustanowienie Forum Równowagi Finansowej), jak i takie, które zalecają bardziej wnikliwe analizy, dotyczące zarządzania i bezpieczeństwa różnego typu instytucji finansowych (nie tylko bankowych). Przykładem może tu być Program Oceny Sektora Finansowego, którego jednym z głównych celów jest dostarczenie władzom poszczególnych krajów ogólnych ram i kryteriów do oceny siły ich systemów finansowych. Godne uwagi są również inicjatywy programowe Banku Światowego, dotyczące udzielania pomocy krajom rozwijającym się w zakresie zarządzania podmiotami gospodarczymi. Do tych przedsięwzięć należy przede wszystkim zaliczyć:

- powołanie wspólnie z OECD Forum Zarządzania Podmiotami Gospodarczymi, które koordynuje pomoc techniczną na rzecz rozwoju zarządzania w skali mikroekonomicznej,
- organizowanie z OECD obrad tzw. okrągłego stołu poświęconych zarządzaniu podmiotami,
- przygotowanie i przeprowadzanie oceny efektywności, racjonalności i skuteczności zarządzania podmiotami w poszczególnych krajach.

Uwzględniając (sygnalizowane również w wstępnej części artykułu) pozytywne efekty liberalizacji obrotów kapitałowych, ale również zagrożenia — niebezpieczne zwłaszcza dla krajów rozwijających się, zaleca się ostrożność w rozszerzaniu owej swobody przepływów kapitałowych oraz związanie postępu w tej dziedzinie z odpowiednimi reformami w sferze struktury ekonomicznej oraz instytucjonalnej, ograniczającymi ryzyko powstania niebezpiecznych sytuacji. Dopuszcza się przy tym (uznając to za jeden z elementów ogólnej polityki ekonomicznej) w sytuacjach zagrożenia stabilności finansowej stworzenie ograniczeń w obrotach kapitałowych.

Dużą wagę przywiązuje się do monitorowania przepływów kapitałów krótkoterminowych oraz realizacji działań na rzecz nadzoru instytucji finansowych jako warunku stabilnego ich działania i gwaranta wyważonego ich funkcjonowania w warunkach ostrej konkurencji na międzynarodowych rynkach finansowych.

Analizując mechanizm kryzysów walutowych i przyczyny ich powstawania, zwraca się uwagę na konsekwencje stosowania odpowiedniego mechanizmu kursu walutowego — stosowanie sztywnych kursów uznano za jeden z głównych czynników kryzysowych. Doceniając znaczenie specyficznych cech gospodarek danego kraju w wyborze odpowiedniego systemu kursowego w omawianych grupach pro-

pozycji, składających się na koncepcję reformy światowego systemu finansowego, preferuje się kierunek na wzmocnienie tendencji do uelastycznienia kursów i stosowania kursu płynnego.

W zestawie omawianych rozwiązań za jeden z najbardziej dyskusyjnych problemów uznaje się sprawę uczestnictwa sektora prywatnego w zapobieganiu i rozwiązywaniu kryzysów finansowych.

Z jednej bowiem strony — obserwuje się wyrażany przez rządy wielu krajów rozwiniętych i międzynarodowe organizacje finansowe pogląd o konieczności bardziej intensywnego i na szerszą skalę włączenia się sektora prywatnego w akcje udzielania pomocy i ponoszenia kosztów wielu operacji finansowych wzmocniających światowy system finansowy, z drugiej — podaje się szereg argumentów (również o charakterze doktrynalnym) o ograniczonych możliwościach, a nawet niestosowności realizacji tego typu pomysłów.

Wydaje się, iż sugestie te mają w perspektywie szanse powodzenia przy założeniu ścisłego współdziałania sektora prywatnego i międzynarodowych instytucji finansowych (np. gwarancje ze strony tych instytucji dla kapitału prywatnego przy zwiększaniu akcji kredytowej na rzecz krajów wschodzących rynków, czy też dostarczania przez te instytucje zestawu informacji nt. bieżącego i przewidywanego rozwoju sytuacji w krajach potrzebujących pomocy finansowej).

I wreszcie sprawa zwiększonego zaangażowania samych instytucji międzynarodowych w finansowanie przedsięwzięć stabilizujących światowe stosunki finansowe. Jest to temat ogromnie szeroki, ograniczymy się więc jedynie do jego zasygnalizowania, podając przykłady szeregu inicjatyw na rzecz pomocy biednym krajom (najczęściej bardzo poważnie zadłużonym)⁷:

- Inicjatywa w sprawie pomocy dla zadłużonych biednych państw (Heavily Indebted Poor Countries — HIPC Initiative) zatwierdzona w 1996 r. przez MFW i BŚ ma na celu niesienie pomocy krajom realizującym reformy zalecane przez te instytucje. Do grupy korzystających z tej formy pomocy zakwalifikowano 41 państw, a według ostatnich szacunków ogólne koszty tej inicjatywy wynoszą około 12,5 mld USD. Jak podaje H. Bilski, w trakcie obrad Międzynarodowej Grupy G24, 26.04.1999 r., wyrażono poparcie dla zmian w ramach tej inicjatywy, dotyczących:
 - stosowania łagodniejszych kryteriów kwalifikacyjnych,
 - zwiększenia wysokości ulgi w spłacie długu,
 - skrócenie wstępnego okresu niezbędnego do podjęcia decyzji w sprawie przyznania środków finansowych,
 - udostępnienia dodatkowych odpowiednio wysokich środków w tzw. okresie przejściowym [Bilski, 1999, s. 14].
- Program Podnoszenia Zdolności Przystosowania Strukturalnego zapewnia korzystanie na warunkach preferencyjnych ze środków MFW przez kraje realizujące przez okres trzyletni tzw. makroekonomiczne i strukturalne programy przygotowawcze. Zakłada się ciągle powiększanie środków na finansowanie tej inicjatywy pochodzących z kredytów i dotacji udzielanych przez kraje człon-

⁷ Por. H. Bilski, *Najważniejsze inicjatywy międzynarodowych organizacji i instytucji finansowych na rzecz pomocy najuboższym i dotkniętym kryzysem krajom świata*, „Materiały i Studia NBP”, zeszyt nr 94, Warszawa 1999.

kowskie MFW, tak aby w okresie 2001–2004 można osiągnąć sytuację, w której będą udzielane kredyty na poziomie 1 mld SDR rocznie.

- Kompleksowy Program Rozwoju (realizowany przez BŚ we współpracy z MFW) ma na celu zintegrowanie pomocy na rzecz rozwoju makroekonomicznego z elementami zmian strukturalnych, socjalnych i ludzkich.
- Program Pomocy MFW i BŚ dla państw dotkniętych skutkami konfliktów zbrojnych i klęsk żywiołowych, zakładający pomoc natychmiast po zakończeniu konfliktu, w tzw. okresie odnowy ekonomicznej oraz po przywróceniu normalnej działalności.
- Kontyngentowa Linia Kredytowa, zakładająca uruchomienie środków kredytowych dla państw realizujących, zdaniem MFW, prawidłową politykę gospodarczą, ale narażonych na działanie innych (w tym zewnętrznych) czynników kryzysogennych.

Podane wyżej inicjatywy stanowią oczywiście jedynie przykłady stosowanych na coraz większą skalę form ingerencji międzynarodowych organizacji finansowych w rozwój globalnych finansów. Wspólnie z innymi wcześniej zaprezentowanymi przedsięwzięciami tworzą kompleks instrumentów oddziałujących na zmieniającą się konstrukcję międzynarodowej architektury finansowej.

Kończąc i jednocześnie starając się udzielić odpowiedzi na pytanie zawarte w części wstępnej artykułu, czy należy traktować ww. przedsięwzięcia jako trwałą tendencję, czy też jako doraźne działania, można — sądząc po ich zakresie przestrzennym, czasowym i problemowym — stwierdzić, iż jest to proces, mający wymiar strategiczny i długotrwały, będący odpowiedzią na negatywne, kryzysowe konsekwencje globalizacji międzynarodowych stosunków finansowych.

Proces tworzenia nowej międzynarodowej architektury finansowej będzie się niewątpliwie rozszerzał i pogłębiał.

Można więc stwierdzić, iż próby reformy światowego systemu finansowego będą kontynuowane i będą przybierać stopniowo formy rozwiązań o długookresowych konsekwencjach i szerokim zakresie stabilnego działania. Idea nowej międzynarodowej architektury finansowej już obecnie jest nie tylko przedmiotem teoretycznych rozważań, ale poprzez dynamiczny rozwój różnego typu przedsięwzięć stała się trwałym elementem współczesnych finansów, również w ich wyrazie praktycznym.

Inicjatywy i działania składające się na nową międzynarodową architekturę finansową obejmują swoim zasięgiem zarówno sferę makroekonomiczną (polityka gospodarcza, w tym polityka fiskalna, monetarna, społeczna) oraz mikroekonomiczną (standardy zarządzania podmiotami gospodarczymi). Zapleczem instytucjonalnym wykraczają poza tradycyjną wewnętrzną strukturę międzynarodowych organizacji finansowych (MFW i BŚ) i związane są z tworzeniem nowych instytucji powoływanych do rozwiązania określonych problemów.

Literatura

- Bilski H., *Najważniejsze inicjatywy międzynarodowych organizacji i instytucji finansowych na rzecz pomocy najuboższym i dotkniętym kryzysem krajom świata*, „Materiały i Studia NBP”, zeszyt nr 94, Warszawa 1999.
- Bilski H., *Nowa międzynarodowa architektura finansowa (próba reformy światowego systemu finansowego)*, „Materiały i Studia NBP”, zeszyt nr 90, Warszawa 1999.

- Dąbrowski M., *Czy należy się bać globalizacji rynków finansowych*, „Zeszyty PBR — CASE”, nr 35, Warszawa 1998.
- Gruszczyński M., *ABC kryzysu walutowego*, „Bank i Kredyt”, 1999 nr 5.
- Józefiak C., *Odporność gospodarki na kryzysy walutowe*, „Bank i Kredyt”, 1999 nr 7-8.
- Krzak M., *Konsekwencje kryzysu w Azji Wschodniej dla Polski*, „Zeszyty PBR — CASE”, nr 36, Warszawa 1998.
- Rybiński K., *Azjatycki kryzys walutowy w 1997 r. i jego skutki dla polskiej gospodarki*, „Zeszyty PBR -CASE”, nr 36, Warszawa, 1998.
- Sławiński A., Dusza M., *Kryzysy walutowe w krajach otwierających się na wymianę*, „Bank i Kredyt”, 1998 nr 1-2.
- Wojtyna A., *Kryzysy finansowe a skuteczność polityki makroekonomicznej*, „Bank i Kredyt”, 1999 nr 7-8.

A b s t r a c t

Genesis and realisation of the idea of the new international financial architecture

In the recent period the reaction to these crisis consequences of globalization which formed the danger of deforming the structures and mechanisms of the international financial system being created during a long period and with great effort became among others the conceptions defined as an attempt to reform the world financial system or as an idea of the new international financial architecture. Judging by the essence of the origin and also by the character of the actions deciding about the practical realization of this idea it can be stated that it acquires the features of a conception with a strategic and longterm dimension. Attempts to reform the world financial system will therefore be continued and will assume the forms of solutions with long period consequences and a wide scope of stable action. Already at present the initiatives comprising the new international financial architecture include in their range both the macro-economic sphere (economic policy, including fiscal, monetary and social policy) and micro-economic (management standards of economic subjects). With their institutional backing they transcend the traditional structure of international financial organizations and are connected with the creation of new institutions called up to solve definite problems.